

управлінського рішення в частині збереження та покращення стану справ у сфері репродуктивного здоров'я (далі – РЗ) населення.

Реалії сьогодення вимагають внесення динамічних змін до вироблених критеріїв, показників і параметрів, що характеризують стан РЗ населення сучасної України. Вироблення додаткових оцінних критеріїв стану РЗ, виявлення причинного зв'язку якості РЗ з наявними соціально-економічним, екологічним, медичним, моральним, психологічним, ментальним та етнічним факторами доцільно визначати не лише на рівні держави в цілому, а й, що найбільш необхідно, на рівні адміністративно-територіальних населених пунктів.

Розробка та впровадження нових, сучасних елементів механізму інформаційного забезпечення державного регулювання охорони репродуктивного здоров'я нації дасть змогу миттєво, адекватно реагувати на зміни в його стані, уникати ризиків та успішно й ефективно управляти основними чинниками, що впливають на відтворення населення України, та запобігти демографічній катастрофі.

Література

1. Білінська М. Державне управління забезпеченням національної безпеки та

чинники громадського здоров'я / М. Білінська, Н. Рингач // Теорія та практика держ. упр. : зб. наук. пр. – Х. : Магістр, 2008. – Вип. 1 (20). – С. 417–425.

2. Основні шляхи подальшого розвитку системи охорони здоров'я в Україні / [під заг. ред. В.М. Лехан, В.М. Рудого]. – К. : Вид-во Раєвського, 2005. – 168 с.
3. Романов В. Вступ до аналізу державної політики : навч. посіб. / В. Романов, О. Рудік, Т. Брус. – К. : Основи, 2001. – 238 с.
4. Москаленко В.Ф. Глобальні загрози громадському здоров'ю та сучасні стратегії боротьби з ними / В.Ф. Москаленко, Т.С. Грузева // Науковий вісник національного медичного університету ім. О.О. Богомольця. – 2007. – № 1 (11). – С. 12–15.
5. Соціальна медицина та охорона здоров'я / [під заг. ред. Ю.В. Вороненка, В.Ф. Москаленка]. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2000. – 689 с.
6. Державний комітет статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Державна політика і народжуваність [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.korespondent.net>.

УДК 351.643

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Куліков А.І.

здобувач Національної академії державного управління при Президентіві України

Annotation

This article investigates issues associated with intensification of the processes of attracting foreign direct investment in Ukraine.

Анотація

У статті досліджено питання, пов'язані з активізацією процесів залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України.

Ключові слова

Державне управління, економіка, інвестиції, державні гарантії, інвестиційний процес.

I. Вступ

Іноземні інвестиції є провідником сучасних технологій виробництва та управління, своєрідною “перепусткою” на світові ринки товарів та капіталів, даючи змогу при цьому компенсувати дефіцит національних грошових коштів. На сьогодні потреба в інвестиціях для структурної перебудови української економіки зростає. Непривабливий інвестиційний клімат в Україні негативно впливає на можливості активізації процесу залучення прямих іноземних інвестицій в економіку країни.

Термін “іноземні інвестиції” визначено у законодавстві України. У Законі України “Про режим іноземного інвестування” під іноземними інвестиціями розуміють цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [1].

Господарський кодекс України (ч. 1 ст. 391 “Види іноземних інвестицій”) виділяє такі види інвестицій: іноземна валюта, яка визнається конвертованою Національним банком України; будь-яке рухоме і нерухоме майно та пов'язані з ним майнові права; інші цінності (майно), які визнаються іноземними інвестиціями згідно із законом [3].

Відповідно до Закону України “Про інвестиційну діяльність”, інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої

Держава та регіони

створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [2].

Отже, інвестиції – це, по-перше, речі, цінні папери, грошові кошти, результати інтелектуальної діяльності та майнові права. По-друге, ознакою іноземних інвестицій є їх вкладення в об'єкти інвестиційної діяльності з метою одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту.

Таким чином, можна дати узагальнене визначення іноземних інвестицій. Іноземні інвестиції – речі, грошові кошти, майнові права, цінні папери, а також результати інтелектуальної діяльності, вкладені іноземним інвестором (у передбачених законом формах) в об'єкти інвестиційної діяльності на території України з метою одержання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в Україну та державні гарантії щодо їх повноцінного функціонування.

III. Результати

В умовах ринкового трансформування економіки України дуже нагальною є потреба в значних іноземних інвестиціях. Для більшості країн з перехідною економікою ефективно використаний іноземний капітал стає ключовим фактором їх розвитку. Звичайно, залучення іноземних інвестицій відіграє важливу роль і в структурі пріоритетів української економіки.

За розрахунками, загальний обсяг необхідних іноземних інвестицій в економіку України становить понад 40 млрд дол. США. Україна має потенційні можливості для ефективного освоєння інвестицій на суму 2–2,5 млрд дол. США на рік. Такі кошти протягом п'ять років дадуть змогу реконструювати пріоритетні галузі промисловості.

Станом на 01.10.2009 р. обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну з часу здобуття нею незалежності становив майже 3,9 млрд дол. США. Порівняно із зарубіжними країнами з перехідною економікою ці обсяги незначні і не задовольняють навіть незначної частини наявного попиту. Потреба економіки країни в десять разів перевищує надходження [4].

В Україні існують об'єктивні й суб'єктивні фактори, які негативно впливають на процес іноземного інвестування, а саме:

- залучення іноземних інвестицій відбувається в умовах економічної кризи. Дехто з інвесторів призупинив діяльність на території України, висловлюючи свою невпевненість у подальшому співробітництві, подаючи запити щодо економічної політики уряду;

- нестабільне законодавство, відсутність надійних гарантій захисту від його змін для іноземних інвесторів;
- повільні темпи приватизації. Іноземні інвестори, банки та фінансові організації при вкладанні коштів в інвестиційні проекти віддають перевагу приватним підприємствам;
- невирішеність питання щодо надання у приватну власність земельних ділянок під об'єкти, що приватизуються;
- темпи інфляції залишаються на значно вищому рівні, ніж у країнах Західної Європи і США;
- низька купівельна спроможність значної частини населення зменшує можливість реалізації на внутрішньому ринку продукції, що могла б вироблятися на новостворених або реконструйованих із допомогою іноземного капіталу підприємствах;
- невисокий рівень розвитку інфраструктури, яка могла б забезпечити швидкий оперативний зв'язок України з іншими країнами, надавати необхідні послуги для оперативного управління діяльністю підприємств з іноземними інвестиціями.

Отже, в Україні сформувався малосприятливий інвестиційний клімат, який спричинив брак стратегічних іноземних інвестицій. Суттєвим чинником у виникненні в Україні нинішньої ситуації, пов'язаної з відтворювальними процесами, є недосконалі фінансова, у тому числі податкова, політика.

Помірковані інвестори усвідомлюють, що прибутковість капіталу після оподаткування визначають не лише законодавчо встановлена ставка податку на прибуток підприємства, а й спосіб обчислення цього прибутку, зокрема, нарахування амортизації, облік запасів, віднесення відсотка за кредит і збитків до складу виробничих затрат. Крім того, у багатьох країнах існують додаткові стимули інвестування, тобто зменшення оподаткованого прибутку на суму капітальних затрат, і податкові інвестиційні кредити.

На початку 1990-х рр. загальною тенденцією в країнах Центральної та Східної Європи було утворення так званих "правових анклавів" для іноземних інвесторів. Було гарантовано захист від змін законодавства, націоналізації, забезпечено репатріацію прибутків, а також надано податкові пільги. Україна також пішла цим шляхом. Так, Декрет Кабінету Міністрів України "Про режим іноземного інвестування" № 55-93, що набрав чинності у червні 1993 р., на п'ятирічний строк звільняв від оподаткування прибутки підприємств із кваліфікованими іноземними інвестиціями (фірми, у яких від 10 до 100% статутного фонду належали нерезиденту). Але Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств", що набув чинності з 01.01.1995 р., скасував податкові канікули для підприємств з іноземними інвес-

тиціями, заснованих після введення цього Закону. Цей захід відповідає головним вимогам, що висуваються до податкової системи, яка має забезпечити: ефективність, тобто мінімізувати вплив оподаткування на використання ресурсів в умовах ринку; рівність, тобто зрівняти податкові зобов'язання всіх платників податку, а також простоту застосування. Впровадження однакових правил гри вважається ознакою стабілізації податкового законодавства, що може компенсувати іноземним інвесторам зростання податкового тягаря.

На макроекономічному рівні надходження прямих іноземних інвестицій регулюється такими інструментами, як податки, тарифи, амортизація, заробітна плата, ціни і валютний курс. На мікроекономічному – інструментами, що детермінують функціонування фірми (вимоги до власності; місцеве регулювання рівня цін; лімітування фінансових засобів для інвестицій і набору робочої сили; експортні обмеження; ліцензування імпорту; контроль за використанням технології та іноземної валюти; величини відпускних цін).

Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні включає управління іноземними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та її учасниками.

Серед шляхів залучення іноземних інвестицій особливе місце займає використання іноземних інвестицій, кредитних ліній та кредитів міжнародних фінансових корпорацій. При цьому збільшення загального обсягу іноземних інвестицій вбачається доцільним провести за рахунок прямого іноземного інвестування. У свою чергу, економічна доцільність прямих інвестицій залежить від багатьох чинників, зокрема:

- прямі інвестиції мають бути спрямовані на заміщення імпорту готовою продукцією власного виробництва;
- за рахунок таких інвестицій мають також створюватись виробництва, орієнтовані на експорт;
- у результаті одержання прямих інвестицій мають бути накопичені технологічний потенціал та управлінський досвід у важливих галузях економіки держави.

Відповідно до Закону України "Про режим іноземного інвестування", для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України.

Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встанов-

люватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. Законами України можуть визначатися території, на яких діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки. Водночас, відповідно до Закону України "Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження" від 17.02.2000 р., фактично скасовано пільги щодо митного та валютного регулювання та справляння податків підприємствам з іноземними інвестиціями. При цьому держава встановила гарантії захисту іноземних інвестицій, зокрема:

1. Гарантії у разі зміни законодавства, які полягають у тому, що, якщо в подальшому спеціальним законодавством України про іноземні інвестиції будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій, зазначені в розділі II цього Закону, то протягом десяти років з дня набрання чинності таким законодавством на вимогу іноземного інвестора застосовуються державні гарантії захисту іноземних інвестицій.

2. Гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб, що означає, що іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. Державні органи не мають права ревізувати іноземні інвестиції, за винятком випадків здійснення рятівних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Зазначена ревізія може бути проведена на підставі рішень органів, уповноважених на це Кабінетом Міністрів України.

3. Компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам, що полягає в тому, що іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи втрачену вигоду і моральну шкоду, завдані їм унаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями, відповідно до законодавства України.

4. Гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності. У разі припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має право на повернення не пізніше шести місяців з дня припинення цієї діяльності своїх інвестицій у натуральній формі або у валюті інвестування в сумі фактичного внеску (з урахуванням можливого зменшення статутного фонду) без сплати мита, а також доходів із цих інвестицій у грошовій чи товарній формі за реальною ринковою вартістю на момент припинення інвестиційної діяльності, якщо інше не встановлено законодавством або міжнародними договорами України.

5. Гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних унаслідок здійснення іноземних інвестицій, що означає, що іноземним інвесторам після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів гарантується безперешкодний і негайний переказ за кордон їх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах унаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Ще одним елементом механізму державного регулювання іноземного інвестування є державна реєстрація іноземних інвестицій, яка здійснюється обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями. Така реєстрація має бути здійснена протягом трьох робочих днів після фактичного внесення іноземних інвестицій. При цьому незареєстровані іноземні інвестиції не дають права на одержання пільг і гарантій, передбачених законодавством.

Не зайвим буде відзначити, що, встановивши гарантії компенсації і відшкодування збитків іноземним інвесторам, законодавець не зазначив строки їх виплати, джерело, з якого такі виплати мають здійснюватись, конкретних посадових осіб, які повинні відповідати за компенсацію, а також процедуру припинення інвестиційної діяльності. Отже, гарантії є, а здійснення їх на практиці, на жаль, не відбувається.

В Україні, як зазначалося вище, приділяється багато уваги забезпеченню гарантій інвестицій. Відповідно до інвестиційного законодавства України, держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Державні органи та їх посадові особи не мають права втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, крім випадків, коли таке втручання допускається чинним законодавством і здійснюється в межах компетенції цих органів та посадових осіб. Ніхто не має права обмежувати права інвесторів у виборі об'єктів інвестування, за винятком випадків, передбачених законодавством.

У разі прийняття державними або іншими органами актів, що порушують права інвесторів та учасників інвестиційної діяльності, збитки, завдані цим суб'єктам, підлягають відшкодуванню у повному обсязі згаданими органами. Спори про відшкодування збитків вирішуються судом або арбітражним судом відповідно до їх компетенції.

Згідно із Законом України "Про інвестиційну діяльність" (статті 18, 19), захист інвестицій – це комплекс організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню мети внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування

та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій.

Держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також видів іноземних інвестицій. Захист інвестицій забезпечується законодавством України та її міжнародними договорами. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим, що виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, які могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачаються умови і порядок вивезення вкладених цінностей і результатів інвестицій.

З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій (що є системою правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів, обов'язкових платежів). Державні гарантії не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій.

Спори, пов'язані з інвестиційною діяльністю, розглядаються, відповідно, судом, арбітражним судом або третейським судом. Усі витрати та збитки іноземних інвесторів, спричинені цими діями, мають бути відшкодовані на основі поточних ринкових цін та/або об'єктивованої оцінки, підтверджених аудитором чи аудиторською фірмою. Компенсація, що виплачується іноземному інвестору, має бути швидкою, адекватною та ефективною.

Залучення іноземних інвестицій полягає не стільки в забезпеченні додатковими фінансовими ресурсами, скільки в тому, що разом з інвестиціями надходять нові технології та прогресивні форми організації виробництва, що дає можливість отримати значний економічний ефект. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду функціонування підприємств з іноземним капіталом дає підстави стверджувати про існування організаційно-економічних переваг цих підприємств порівняно з національними підприємствами АПК, а саме: значно вищий рівень продуктивності праці, заробітної плати і рентабельності виробництва, а також здатності до інвестування та зовнішньоторговельної активності. Водночас не менш важливим є соціальний ефект від залучення іноземного капіталу як на рівні регіонів (вирішення проблем регіонального безробіття, розвиток сільських територій, вирівнювання умов і якості життя міського й сільського населення), так і на рівні держави (зменшення міграції населення в міста і за кордон, поліпшення демографічної ситуації).

Україна поки що залишається непривабливою для іноземних інвесторів: на одну особу населення припадає близько 146 дол. США прямих іноземних інвестицій, що на порядок менше порівняно з іншими країнами з перехідною економікою. Мізерні масштаби залучення іноземного капіталу зумовлені, насамперед, несприятливим інвестиційним кліматом – нестабільністю (політичною, економічною, соціальною, правовою), кризовими явищами, корупцією та відсутністю фінансових гарантій щодо інвестицій.

Незважаючи на загальні несприятливі умови, харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів є привабливою сферою для іноземних інвесторів (на початок 2008 р. туди було залучено 988,3 млн дол. США, або 14,8% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій), що пояснюється наявністю у цих галузях суттєвих конкурентних переваг. Водночас у сільське господарство, мисливство та лісове господарство надійшло 187,5 млн дол. США, що становить лише 2,8% від загального обсягу іноземних інвестицій. Непривабливість аграрного сектора для іноземних інвесторів значною мірою зумовлена низьким рівнем прибутковості сільськогосподарського виробництва, високими ризиками і неврегульованістю земельних відносин, оскільки, з одного боку, є майже 7 млн дрібних власників земель (середній розмір земельної частки (паю) на 01.01.2004 р. становив 4 га), а з іншого – мораторій на продаж землі.

Серед основних факторів, що негативно впливають на іноземну інвестиційну діяльність в АПК, перш за все, слід відзначити такі: політичні (нестабільність в країні), фінансово-економічні (великий податковий тиск), соціальні (низька платоспроможність населення – потенційних споживачів), екологічні (значні рівні забруднення земель сільськогосподарського призначення).

Для збільшення надходжень іноземних інвестицій в економіку України і, зокрема, в агропромисловий комплекс необхідно створити сприятливі умови господарювання, що передбачає впровадження системи заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення прозорості і стабільності законодавства у сфері інвестування та оподаткування; реформування податкової системи шляхом скорочення загальної кількості податків і зменшення ставок деяких із них, ліквідацію економічно необґрунтованих

пільг. Правове регулювання іноземних інвестицій слід підняти до рівня світових стандартів.

Поліпшення інвестиційної привабливості аграрного сектора потребує врегулювання земельних відносин, а саме: забезпечення можливості реалізації права власності на землю повною мірою.

Для забезпечення ефективного використання іноземних інвестицій в АПК необхідно передбачити державну підтримку, зокрема, створення пільгових умов для реалізації вкладень, пов'язаних із науковою, науково-технічною та інноваційною діяльністю.

IV. Висновки

Метою політики у сфері іноземного інвестування має бути створення сучасної системи регулювання, яка б підвищила інвестиційну привабливість економіки та забезпечила потужні мотивації нерезидентів щодо вкладення коштів. Особливо ефективним важелем успішного вирішення цього завдання може стати за певних обставин податкова політика щодо іноземних та внутрішніх інвестицій.

Чинна податкова система має бути скоригована за такими основними позиціями: регламентація відносин між державою і платниками податків; стабільність податкової системи протягом фінансового року, її простота і доступність; відповідальність за ігнорування податкового законодавства; скорочення кількості податків і суттєве спрощення процедури їх збирання; загальне зниження податкового тягаря і захист вітчизняних виробників; посилення стимулювання капіталовкладень, інвестиційної та інноваційної діяльності; реформування амортизаційної політики; підвищення ролі майнового і земельного оподаткування, ресурсних платежів; реформування системи розподілу доходів; скорочення пільг.

Література

1. Закон України "Про режим іноземного інвестування" // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 19.
2. Закон України "Про інвестиційну діяльність". – К. : Закони України, 1996. – Т. 2. – С. 173–180.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
4. Міністерство економіки України. Прямі іноземні інвестиції в Україну (01.10.2009 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/makro_pokazniki/ukr/2988.html.